

Olika förutsättningar – lika planteringar

Kan användningen av Nick Robinsons principer få två planteringar i olika miljöer att se likadana ut?

Ebba Johansson

Kandidatarbete 15 hp, institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Uppsala 2015

Titel: Olika förutsättningar – lika planteringar: Kan användningen av Nick Robinsons principer få två planteringar i olika miljöer att se likadana ut?

Engelsk titel: Different site conditions – same appearance: Can the use of Nick Robinson's principles make two flower beds with different site preferences look the same?

© Ebba Johansson

Handledare: Malin Eriksson, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Ulla Myhr, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna

Nyckelord: gestaltning, ljusförhållanden, Nick Robinson, perenner, växtkaraktär

Omslagsbild: Illustration av Ebba Johansson

Publiceringsår: 2015

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Abstract

The purpose of this essay was to examine how to make two flowerbeds with different light conditions as equal as possible based on Nick Robinson's three steps. The study was conducted by designing two flowerbeds in a private garden, with a main focus to make the plant individuals look as equal as possible. At the beginning an inventory was made to examine the site preferences, light conditions and measurements of the flowerbeds. The three steps from Robinson's *The Planting Design Handbook* that was used in the plant selection were: functional and spatial characteristics, visual and other sensory characteristics and plant growth habitat. After that the most resembling perennials, which had passed through these three steps, were selected. There was a lack of perennials suited for shadow environments and that affected the plant selection. To be able to compare the two flowerbeds two collages with photos was made. The comparison showed that the flowerbeds didn't look the same, even though the plants were selected to make the flowerbeds look as equal as possible with focus on the individual plants. Therefore I suggest that a new step should be introduced, handling the general character, as a complement to Robinson's three steps. In the plant selection it was hard to find perennials that resembled each other for both sun and shade. That's because plants have different appearance depending on which plant growth habitat they are adapted for. A perennial suited for shadow does therefore not look the same as a perennial suited for sunny environments. The conclusion of this survey is that a focus on the individual plants not necessarily leads to two resembling flowerbeds. The solution could be using a general character for the whole flowerbed.

Sammanfattning

Syftet med arbetet var att undersöka hur man utifrån Nick Robinsons principer om växtval kan skapa två likartade planteringar som har olika ljusförutsättningar. Undersökningen skedde i form av en gestaltning av två olika planteringar i en villaträdgård. Huvudfokus låg på att få växtindividerna att likna varandra så mycket som möjligt. Platsen inventerades utifrån ståndort, befintlig karaktär och storlek på planteringarna. I växtvalet användes sedan Robinsons tre steg från boken *The Planting Design Handbook*: funktion och rumslig karaktär, sinnlig karaktär samt ståndort. Av de perenner som klarade sig igenom dessa tre steg valdes de växtpar som liknade varandra mest ut. I detta steg var det brist på perenner anpassade för en skuggig miljö vilket styrde växtvalet väldigt mycket. Fotocollage användes för att kunna jämföra hur lika planteringarna blev. I jämförelsen framkom att helheten i de två planteringarna inte såg likadana ut, trots att perennerna valdes ut för att få planteringarna så lika som möjligt med fokus på växtindividen. Ett komplement till Robinsons metod skulle därför kunna vara att lägga till ytterligare ett steg innan de befintliga tre där den övergripande karaktären behandlas. I processen framkom att det var svårt att hitta liknande växter för sol och skugga, vilket beror på att växter har olika utseende beroende på vilken ståndort de är anpassade till. En växt anpassad för skugga ser alltså inte likadan ut som en växt anpassad för sol. Slutsatsen av denna undersökning är att ett fokus på de individuella växterna inte nödvändigtvis ger planteringar som liknar varandra. Det som däremot skulle kunna fungera är att använda sig av en övergripande karaktär.

Innehåll

Introduktion	5
Bakgrund.....	5
Anpassning till ståndort	5
Platsen	6
Syfte och frågeställning.....	6
Avgränsningar	6
Metod	7
Arbetsgång.....	7
Inventering	8
Befintlig karaktär	8
Ljussförutsättningar	8
Likheter och skillnader mellan planteringarna.....	8
Principer	8
Växtval	9
Fotocollage.....	9
Analys	10
Resultat.....	10
Inventering	10
Befintlig karaktär	10
Ljussförhållanden	11
Likheter och skillnader mellan planteringarna.....	11
Principer	12
Steg ett: vilken funktion och rumslig karaktär ska planteringarna ha?	12
Steg två: vilken visuell eller annan sinnlig karaktär ska finnas?	12
Steg tre: vilken ståndort är det på platsen?	13
Process – principer	14
Växtval	14
Planteringsplan och fotocollage	17
Analys	18
Diskussion.....	19
Metoddiskussion	19
Resultatdiskussion	20
Slutsats	21
Referenser	22

Introduktion

Som landskapsarkitekter ställs vi ofta inför uppgiften att utforma planteringar med olika ståndorter. Många platser omges av någon form av väggar, exempelvis bostadsgårdar, vilket innebär att det finns en skuggig och en solig del. När det handlar om planteringar betyder detta att ljusförhållanden ofta skiljer sig åt, det går därför inte att använda sig av samma växter om det är det man önskar. Detta kan skapa problem om man med sin gestaltning vill skapa en sammanhållen karaktär. Det är inte bara landskapsarkitekter, utan också de som vill ha en sammanhållen karaktär i sin trädgård som ställs inför detta problem.

I denna uppsats undersökte jag problematiken kring att gestalta en plats med olika ljusförutsättningar där målet var att skapa två planteringar som liknade varandra så mycket som möjligt. Planteringarna som utformades ligger i en villaträdgård i Vendel. Undersökningen genomfördes med hjälp av en växtgestaltning med perenner i två olika planteringar med olika ljusförutsättningar, en i sol och en i skugga.

Bakgrund

Nick Robinson skriver i sin bok *The Planting Design Handbook* (2004, s. 110) om att grunden till hur vi människor uppfattar en plats är att kunna identifiera helheter och skillnader på olika platser. Författaren säger att det är svårare att gestalta något enhetligt än vad det är att skapa skillnader (Robinsons 2004, s. 121). Han menar också att om det finns flera liknande egenskaper på en plats, en helhet, upplever vi harmoni på den platsen (Robinsons 2004, s. 110). Att skapa en helhet på en plats medför alltså något positivt.

Robinson fortsätter med att berätta att det går att skapa en helhet på fler olika sätt, gemensamt för dem alla är att använda sig av ett gemensamt tema eller en karaktär (Robinsons 2004, s. 123-128). Vidare säger han att karaktär handlar om de visuella egenskaperna hos en individuell växt eller växter som står i grupp (Robinsons 2004, s. 86). Han tar upp form, textur och färg som några exempel på en visuell karaktär (Robinsons 2004, s. 86).

Anpassning till ståndort

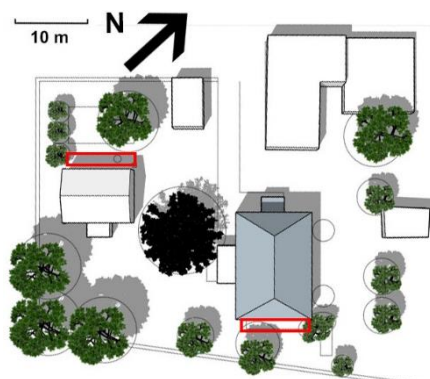
Tom Ericsson beskriver i särtrycket *Växtbiologi* (2007-2008, s. 29) att växter har ett artspecifikt kroppsspråk som talar om hur bra växten är på att klara olika miljöer. Han säger att en växt som trivs i skuggigare lägen ofta har större blad för att få tillgång till mer ljus (Ericsson 2007-2008, s. 29-30). En växt anpassad till soligare lägen har däremot ofta mindre eller tjockare blad för att minska avdunstningen av vatten (Ericsson 2007-2008, s. 30). Ericsson menar också att en växt med stort ljusbehov som står på en skuggig plats kommer att få ljusbrist (Ericsson 2007-2008, s. 12). Vidare säger han att när en växt har ljusbrist kommer växtens fotosyntes att påverkas negativt (Ericsson 2007-2008, s. 12). Vilket leder till att vissa funktioner hos växten försämras, exempelvis fröspridning och försvar mot skadegörare (Ericsson 2007-2008, s. 4). Detta kan leda till att växten så småningom dör (Ericsson 2007-2008, s. 4).

Det är alltså viktigt att använda sig av växter som är anpassade för ståndorten om man vill att växterna ska överleva och mår bra. Om man också vill uppnå en

helhet med sin växtgestaltning och därför vill använda sig av växter som liknar varandra kan det uppstå problem eftersom att växterna har olika utseende beroende på vilken miljö de är anpassade till.

Platsen

Planteringarna som kommer att gestaltas finns i en villaträdgård i Vendel, fyra mil norr om Uppsala. Det som skiljer planteringarna åt är ljusförhållandena, den ena är i ett soligt läge och den andra är i ett skuggigt läge. Planteringarna har i övrigt liknande förutsättningar. Båda är belägna mot varsin husvägg och det är en ganska öppen miljö intill planteringarna. Platsen ger förutsättningarna för gestaltningen i form av storlek och placeringen av de två planteringarna samt läget i förhållande till solen.

Villaträdgården i Vendel. De två planteringarna som ska gestaltas är markerade med röda rektanglar.

Syfte och frågeställning

Syftet med det här kandidatarbetet är att undersöka hur man utifrån Robinsons principer om växtval kan skapa två likartade planteringar som har olika ljusförutsättningar. Undersökningen sker i form av en gestaltning av de två olika rabatterna med huvudfokus på att växtindividerna ska likna varandra.

Frågeställning: Hur påverkas karaktären i två planteringar med olika ljusförutsättningar om man gestaltar dem så att de ser så likadana ut som möjligt på individnivå hos växterna?

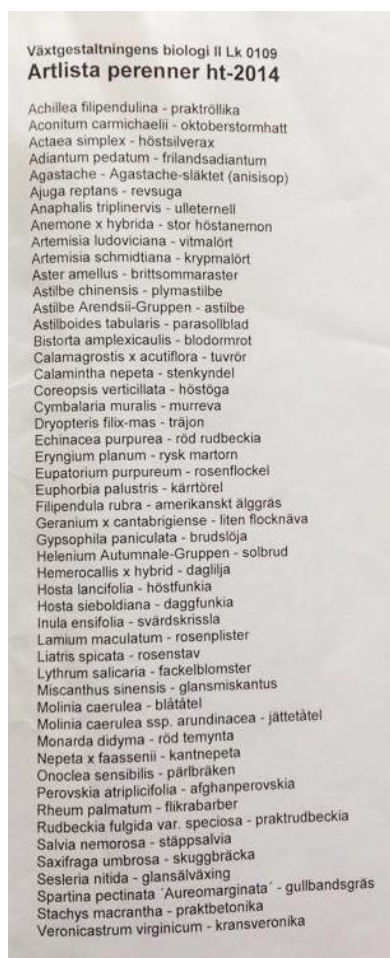
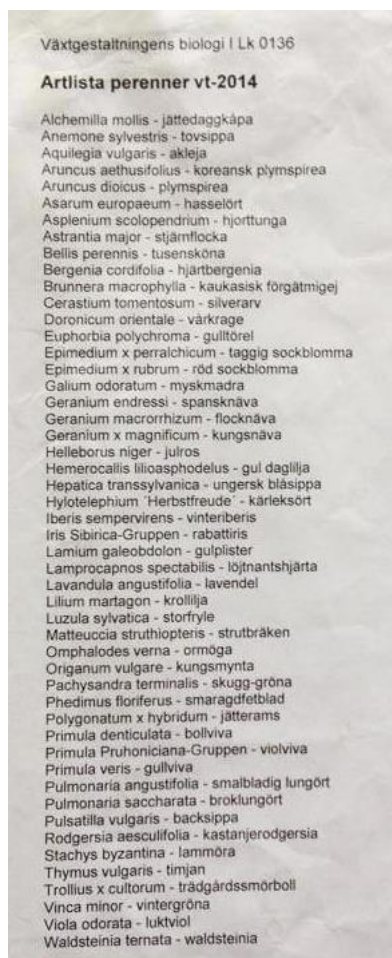
Avgränsningar

Arbetet är geografiskt avgränsat till två planteringar i en villaträdgård i Vendel, 4 mil norr om Uppsala. Trädgårdens karaktär kommer att användas som utgångspunkt i gestaltningen.

Planteringarna som ska gestaltas är små och därför avgränsas växtvalet till att bara handla om perenner. De perenner som kommer att användas i arbetet är de som man i årskurs 3 på landskapsarkitektutbildningen på Ultuna har lärt sig. Perioden då planteringarna ska se likadana ut är avgränsad till i mitten på augusti eftersom att det är under denna period som de flesta perenner har sin högsäsong.

I planteringsplanerna som presenteras finns det bara information om vilka växter som ska vara i vilka fält, alltså inte antalet plantor, eftersom att den informationen inte behövs för att kunna svara på frågan.

För att behålla fokus på växtgestaltningen kommer information om jordtyp och fuktighet antas vara samma i de två planteringarna, inte extremt åt något håll. Näringshalten i jorden antas vara god.

Ovan redovisas de perenner som man i årskurs tre på landskapsarkitektprogrammet har lärt sig. Det är dessa växter som är utgångspunkten i växtvalet.

Metod

I detta avsnitt presenteras metoden för arbetet. Metoden är uppdelad i fem delar. Först presenteras arbetsgången för undersökningen, sedan kommer inventeringen av platserna. Därefter följer en presentation om hur Robinsons principer används. Sedan kommer delen om växtvalet där jag går igenom hur jag valde ut perennerna till de två planteringarna och på vilket sätt resultatet presenterades. Sist beskriver metoden för analysen av resultatet.

Arbetsgång

Arbetsgången varvades med skissande och litteratursökningar. Vid skissandet uppkom frågor som behövde besvaras med hjälp av litteraturen för att komma vidare med gestaltningen. Huvudlitteratur för arbetet var Robinsons *The Planting Design Handbook* (2004) och principerna som användes i arbetet hämtades därifrån. Det som behövdes ta reda på under skissandet var:

- » Hur komponerar man en rabatt med växter?
- » Vilka perenner passar på olika ståndorter?

Inventering

Inventering av planteringarna och trädgården gjordes med platsbesök den 17 april 2015, detta för att ha en grund att utgå ifrån i gestaltningen. Det som inventerades var planteringarnas storlek och placering, ljusförhållanden, befintliga växter och trädgårdens karaktär. Planteringarnas förhållande till omgivande element såsom byggnader, träd och buskar inventerades också. Inventeringen gjordes med hjälp av en karta på trädgården där de befintliga växterna, måtten på planteringarna och husen samt omgivande element noterades.

Befintlig karaktär

I sin bok skriver Robinson att det går att använda sig utav en karaktär som upp-repas för att skapa en helhet (2004, s. 123-128). Detta var något jag använde mig av i denna undersökning. Det var därför viktigt att ta reda på trädgårdens befintliga karaktär, då det fungerade som en hjälp när karaktären på planteringarna skulle fastställas. För att ta reda på detta inventerades befintliga växter i trädgården som sedan sammanställdes i en lista. Då växtsäsongen knappt hade börjat vid platsbesöket var det svårt att identifiera vilka växter som fanns, därför rådfrågades villaägaren om vilka perenner som växte i trädgården. Rumsligheten och de genomgående formerna undersöktes också genom observationer från platsen, detta för att få en tydligare bild om den befintliga karaktären.

Karaktären fastställdes sedan med hjälp av tidigare kunskap om trädgårdskaraktärer från utbildningen, noteringarna om form och rumslighet samt växtlistan med befintliga perenner.

Ljuförutsättningar

En annan del av inventeringen var ljusförhållandena på de två platserna. Inventeringen gjordes med hjälp av ett skuggdiagram som redovisade ljusförhållandena under ett utvalt datum mitt under högsäsongen, den 20 augusti. Tre tidpunkter valdes ut för att få ett representativt utsnitt och för att visa hur ljuset vandrade över planteringarna under dagen. För att göra detta inventerades höjden på husen och omgivande vegetation. Värdena fördes in i en modell i SketchUp där sedan skuggdiagrammet skapades.

Likheter och skillnader mellan planteringarna

För att få reda på om det gick att använda sig av samma principer till de två planteringarna var det viktigt att studera hur de liknade varandra. Inventeringarna av ljuset och omgivningen användes till att undersöka på vilket sätt planteringarna liknade och skiljde sig åt.

Principer

Utifrån Robinsons principer för hur man väljer växter, funktion och rumslig karaktär, sinnlig karaktär samt ståndort (Robinson 2004, s. 23) kunde jag stegvis välja ut vilka perenner som passade i de två respektive planteringarna. Med hjälp av principerna kortades den ursprungliga listan med perenner ner till de växter som passade in på dessa kriterier. Metoden utgick ifrån dessa tre principer, där den önskade karaktären på planteringarna bestämdes i steg ett och två, och utgick ifrån den befintliga karaktären i trädgården. På detta sätt överfördes trädgårdens karaktär till principer som låg till grund för växtvalen. Metoden såg ut på föl-

jande sätt:

- » Steg ett. Vilken funktion och rumslig karaktär vill man att skapa (Robinson 2004, s. 23)?
- » Steg två. Vilken visuell eller annan sinnlig karaktär ska finnas (Robinson 2004, s. 23)? De olika karaktärerna i detta steg bestämdes utifrån tre olika kategorier: habitus, textur och färg (Robinsons 2004 s. 86, 103, 105).
- » Steg tre. Vilken ståndort är det på platsen (Robinson 2004, s. 23)?

För de två planteringarna var steg ett och två gemensamma medan steg tre skiljde dem åt i och med de olika ljusförutsättningarna. De första två stegen var gemensamma på grund av att det skulle finnas samma grund till valet av perenner. På detta sätt gick växtvalet till på samma sätt i de två planteringarna. Med utgångspunkt i perennlistan gav metoden en lista med flertalet perenner som passade i respektive plantering utifrån ljusförhållanden och den önskad övergripande karaktären.

För att göra planteringarna så lika som möjligt utgick jag ifrån de enskilda perennernas karaktärer. Perennernas karaktärer, som bestämdes i steg två, utgick ifrån tre olika kategorier som Robinson skriver om i sin bok:

- » Habitus, som betyder perennens formspråk och växtsätt (Robinson 2004, s. 86). Exempel på detta är ett upprätt eller utbrett växtsätt.
- » Textur, detta handlar bland annat om bladens storlek eller tätheten hos en växt (Robinson 2004, s. 103).
- » Färg, som både kan handla om blom- och bladfärg, men också det intrycket växten gör, exempelvis om den är mörk eller ljus (Robinson 2004, s. 105).

Växtval

De tre principerna funktion och rumslig karaktär, sinnliga karaktärer och ståndort samt den övergripande karaktären från den befintliga trädgården gav en lista med perenner som passade i respektive plantering. Utifrån denna lista gjordes ett nytt urval med avsikt att identifiera de perenner, anpassade för sol och skugga, som liknade varandra mest. I urvalet identifierades blomningsperiod och övriga egenskaper så som bladens storlek och form. Detta gjordes för att få ytterligare information om perennerna för att sedan kunna para ihop de perenner som liknade varandra mest.

Efter att de slutgiltiga perennerna hade valts ut gjordes en beskrivning av på vilket sätt de olika växterna likade varandra. Därefter gjordes en planteringsplan för de två respektive planteringarna.

Fotocollage

Men utgångspunkt i planteringsplanerna gjordes två fotocollage av planteringarna för att kunna jämföra dem. Fotocollagen användes för att få objektiva bilder på perennerna, då alternativet var en skiss som är mer subjektiv. För att få collage så lika som möjligt i uppbyggnad och bildmässigt gjordes de samtidigt. Färgtonen och ljuset justerades för att få collage att likna varandra så mycket som möjligt. Detta gjordes för att lättare kunna jämföra bilderna, då det enda som skiljer dem ska vara växtkompositionen och inte mättnad på bilden eller liknande.

Analys

När växterna hade valts ut och fotocollagen var gjorda jämfördes planteringarna utifrån hur lika de blev, både med avseende på helhetskaraktären och på individnivå. De olika stegen från Robinsons gicks igenom och utvärderades utifrån hur väl de lyckades med att få planteringarna att se lika ut. Analysen svarade på hur planteringarnas karaktärer påverkades av en gestaltning där likheten på individnivå hos växterna var i fokus.

Resultat

Resultatet är uppdelat i fem avsnitt: inventering, principer, växtval, planteringsplaner och fotocollage samt analys. I den första delen presenteras växt- och ljusinventeringen av trädgården och de två planteringarna. I den andra delen redovisas de principer som kommer att användas vid valet av perenner till de två planteringarna. I den tredje delen redovisas växtvalet utifrån principerna och ett fotocollage av de två planteringarna. Här kan man också läsa om de olika problemen som dök upp och hur jag löste dem. Under rubriken planteringsplaner och fotocollage redovisas resultatet av växtvalen i bilder och tabeller. I Analysen, som är den sista delen, redovisar en jämförelse mellan de två planteringarna med utgångspunkten hur lika de blev.

Inventering

Inventeringen är uppdelad i tre delar. I den ena undersöks karaktären i villaträdgården. I den andra inventeringen studeras ljuset på platsen med hjälp av skuggdiagram. Sist jämförs de två planteringarna utifrån inventeringarna och platsbesöket. Detta gjordes med syftet att ta reda på om samma principer skulle kunna tillämpas på planteringarna.

Befintlig karaktär

För att kunna utgå ifrån en karaktär i steg ett och två i Robinsons principer inventeras trädgården med fokus på vilka växter som finns där, rumslighet och övergripande former. Nedan redovisas en tabell med de växter som finns i trädgården.

Perenner Gul daglilja Kärleksört Olika sorter av flox Olika sorter av näva Olika sorter av aster Olika sorter av rosor Olika sorter av törel Höstanemon Svalört Plymspirea Iris	Astilbe Doftande bondpion Höstaster Nunneört Löjtnantshjärta Jättevalmo Gullris Akleja Kärleksört Getrams Stormhatt Humle	Hasselört Rosenflockel Kaprifol Nyttoväxter Fruktträd Bärbuskar Hallon Persilja Morötter Rödbetor med mera
---	--	--

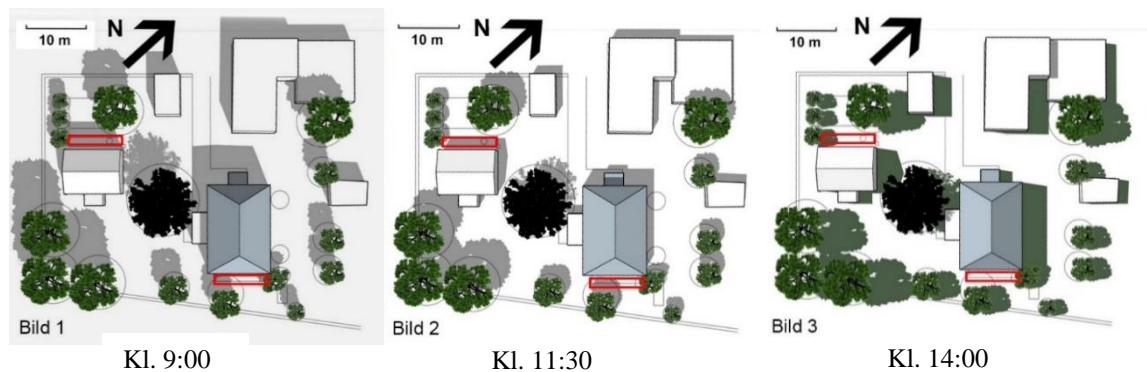
I listan kan klassiska växter, som har använts i trädgårdar under en lång tid, identifieras. Roger Elg¹ menar att pioner, höstanemoner, liljor, löjtnantshjärtan, kärleksörter med flera är exempel på klassiska växter som ofta finns i en romantisk trädgård. Fokus i en romantisk trädgård är enligt honom på blommor och bladverk vilket också är något som framkommer från inventeringen av växterna ovan.

Från inventeringen framkom även att trädgården har ett mjukt formspråk. Många planteringar är placerade mot väggar, ramar in eller delar upp olika områden. Inramningar och planteringar med fondväggar är också något som Elg¹ säger är karaktäristiskt för den romantiska trädgården.

Utifrån inventeringen kan jag därför fastställa att karaktären i trädgården är romantisk. Något som jag själv också associerar med mjuka former med färger så som vit, rosa, röd och lila. Typiska inslag, förutom klassiska växter, är nyttoväxter och aromatiska växter.

Ljuförhållanden

Inventeringen av ljuförhållandena resulterade i följande tre skuggdiagram över platsen.

De tre skuggdiagrammen visar hur skuggan fördelar sig i trädgården i mitten på augusti. Planteringarna är markerade med rött.

Likheter och skillnader mellan planteringarna

För att veta om det var möjligt att använda sig av samma principskiss till de två planteringarna studeras de med avseende på hur mycket de liknade varandra. Utifrån platsbesöket och de två inventeringarna kom följande likheter och skillnader fram: Båda planteringarna är belägna längs en vägg. Planteringarna är ungefär lika stora. Skuggplanteringen är 9 meter lång och 1,5 meter bred. Solplanteringen är 8,4 meter lång och 1,5 meter bred. Rumsligheten kring de två planteringarna liknar varandra då båda är belägna längs husväggar och det är en öppen miljö i den närmsta omgivningen. Skillnaden är att den ena finns i ett sydostläge och den andra i ett nordvästläge, vilket påverkar ljuförhållandena på platsen.

Då både storlek, placering och omgivning är mycket lika för de två planteringarna kan man dra slutsatsen att det går att använda sig av samma sorts principer.

¹ Roger Elg, universitetsadjunkt, avdelningen för landskapsarkitektur, Ultuna, 2014-09-08

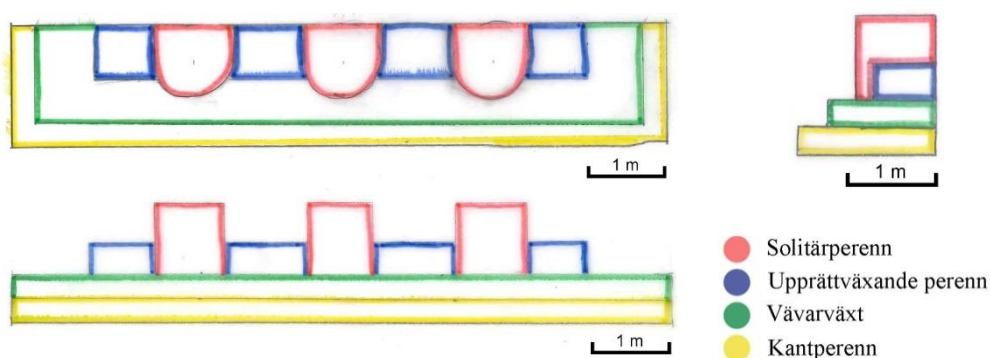
Principer

I det här avsnittet kommer olika principer för växtvalen att redovisas. Principerna är uppdelade i tre delar och går igenom olika kriterier som växterna ska uppfylla för att kunna användas i planteringarna. De användes sedan för att kunna göra ett urval av perenner utifrån grundlistan som redovisades avgränsningarna. I de tillhörande planerna har jag använt mig utav måtten för solplanteringen.

Steg ett: vilken funktion och rumslig karaktär ska planteringarna ha?

Författaren Marie Hansson skriver i boken *Perenner* (Hansson 2011, s. 26) om att det finns många olika sätt att bygga upp en plantering på. Hon menar att det vanligaste sättet är att använda sig av höga växter längst bak som bildar en fond och lägre växter längre fram för att sedan rama in planteringen med en kantväxt (ibid, s. 26). Hansson skriver att denna typ av plantering är vanlig när man har en fond i bakgrunden, till exempel en vägg (ibid, s. 26). Roger Elg² säger att denna typ av plantering ofta används om man vill uppnå en romantisk karaktär.

I detta steg användes principen där högre växter placeras längre bak och lägre växter längre fram. Att använda denna uppbyggnad förstärker också den befintliga romantiska karaktären. Mot husväggen i denna princip användes därför ett fåtal större solitärperenner, 1,2–1,5 meter höga. Mellan solitärperennerna användes en upprättväxande perenn med en höjd på 0,8-1 meter. Längst ut på ytterkanten av planteringen användes en kantväxt som var cirka 0,3 meter hög och hade uppgift att rama in planteringen. Innanför kantväxten användes en värvväxt med höjden 0,5-0,6 meter.

Principskisser för steg ett – funktion och rumslig karaktär. Principerna visas i en plan, ett snitt framifrån och ett snitt från sidan.

Steg två: vilken visuell eller annan sinnlig karaktär ska finnas?

Den övergripande karaktären som skulle finnas i planteringarna var romantisk. För att kunna precisera de olika växttyperna solitär, upprättväxande, stomväxt och kantväxt behövdes också olika underkaraktärer, som förstärkte den romantiska karaktären, preciseras. Underkategorierna har sin grund i tre olika kategorier som Robinson använder sig av: växtsätt, textur och färg (Robinson 2004, s. 86, 103, 105). Nedan redovisas de olika karaktärerna för de olika perenn typerna.

² Roger Elg, universitetsadjunkt, avdelningen för landskapsarkitektur, Ultuna, 2014-09-08

Kantväxten är låg och kompakt. Då kantväxten har en smal yta på 30 centimeter behöver den ha en småbladig textur för att kunna vara tät. Växten är enhetlig och stabil och ramar in hela planteringen.

- » Växtsätt: låg och kompakt
- » Textur: relativt småbladig
- » Färg: enhetlig, varierar inte

Den upprättväxande perennen har en elegant och skir karaktär med ett upprätt växtsätt. Det eleganta och skira spelar med den romantiska karaktären. Själva växtsättet är mer framträdande än färgen. Perennen utgör en övergång mellan stomväxterna med solitärperennerna.

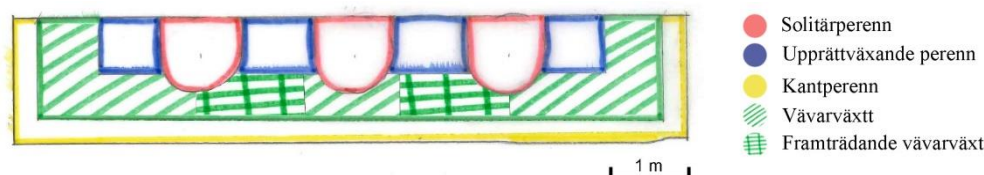
- » Växtsätt: upprätt
- » Textur: elegant och skir
- » Färg: ingen utstickande färg

Vävarväxterna utgör planteringen grund och delas upp i två olika typer perenner. Den som används i störst mängd är mest anonym och har ingen framträdande karaktär. Den perenn som används i mindre utsträckning har starkare färger eller ett tydligare formspråk. Båda perennerna är täta och fyller ut planteringen bra.

- » Växtsätt: täta och breda
- » Textur: blad som täcker marken, en tät perenn. För vävarväxten med en mer framträdande karaktär kan texturen vara något som tydligt skiljer sig från övriga perenner
- » Färg vävarväxt: ingen starkt framträdande färg
- » Färg framträdande vävarväxt: En tydlig färg eller karaktär, något som tydligt skiljer sig från övriga perenner

Solitärperennens karaktär är stor och iögonfallande, den har en grov textur och har ett kraftigt växtsätt. Om inte växtsättet är framträdande ska färger som förstärker hela planteringen karaktär finnas, så som rosa, vit, röd och lila. Färger som dessutom förstärker den romantiska karaktären. Då det bara finns plats för tre solitärperenner används samma perenn för att hålla ihop planteringen och inte göra den allt för rörig.

- » Växtsätt: kraftigt
- » Textur: utstickande, något som tydligt skiljer sig från övriga perenner
- » Färg: färg på blommorna kan vara rosa, röd, vit eller lila

Principplan för steg två – sinnliga karaktärer. Planen visar var de olika karaktärerna ska finnas i planteringen.

Steg tre: vilken ståndort är det på platsen?

Detta steg handlade som ståndorten, som skiljer de två planteringarna åt. Eftersom att jordtyp, fuktighet och näring i jorden antogs vara densamma var det bara ljusförhållandena som skiljde de två planteringarna åt. Den soliga plante-

ringen har sol och vandrande skugga under högsäsongen i augusti. Den skuggiga planteringen har helskugga på förmiddagen och vandrande sol på eftermiddagen. Dessa förutsättningar har använts i växtvalet.

Process – principer

Under arbetets gång fick delar av Robinsons principer omtolkas och prioriteringar fick göras. Detta berodde på att det var svårt att hitta perenner som både passade i skuggan och som stämde överens med Robinsons principer. Det gick inte alltid att hitta perenner som uppfyllde alla tre olika kriteriestegen. En prioritering som utgick ifrån vad som var viktigast för att få två så likadana planteringar som möjligt fick därför göras. Den såg ut som följande:

1. Växtsätt, då det är detta som man ser på håll och även dominerar hela växtens utseende.
2. Textur, handlar bland annat om bladstorlek, hur tätt bladen sitter, bladens form och nervatur. Detta är något som påverkar helhetsintrycket av växten och kan uppfattas på håll.
3. Färg, handlar mest om blomfärgen då de flesta perenner har gröna blad och därför uppfattas liknande på håll. Blomman är oftast inte en så stor del utav växten och finns dessutom inte under hela säsongen. Detta gör dess påverkan på utseende mindre än växtsätt och textur.

Kriterier för den framträdande vävarväxten och solitärperennen fick ändras under arbetsprocessen. De två perennernas kriterier ändrades från att bara innefatta färg till ha egenskapen framträdande karaktär, där färg är en del av detta. Detta fick ändras på grund av att det inte gick att hitta en enda eller bara ett fåtal perenner som var anpassade till en skuggigmiljö och samtidigt uppfyllde kriterierna. Genom att använda en utstickande karaktär istället för ett färgkriterium passade fler skuggväxter in på kriterierna.

Växtval

Utifrån de tre principerna ovan skedde ett urval av perenner. Detta resulterade i en lista med möjliga perenner till de två planteringarna. Hänsyn har tagits till den romantiska karaktären på så sätt att växter med en romantisk karaktär har lyfts fram medan de som gav ett för hårt intryck har valts bort.

Nedan följer fem tabeller över växtvalet där urvalet redovisas. Tabellerna är uppdelade efter de fem olika perenntyperna. Vanligt typsnitt innebär att perennerna passar bra in på kriterierna. De fetstilta perennerna innebär att de passar extra bra in på kriterierna. Texten inom parentes är kommentarer angående om växten passar in eller inte och varför. Där finns också månadsangivelser som är utmärkta och visar när perennen blommar.

Kantväxt	
Sol	Skugga
<ul style="list-style-type: none"> - Ulleternell (vit och luftig, juli-sep) - Lavendel (jul-aug, doftande nyttoväxt med lila blommor) - Kantnepeta (jun-sep, lila blommor, 	<ul style="list-style-type: none"> - Kryddtimjan (jun-sep, doftande nyttoväxt, lila blommor) - Flocknäva (tät marktäckare, juni-aug)

små söta blad) - Vinteriberis (maj-jun, tät småbladig kantväxt)	- Koreansk plymspirea (romantisk plym, juli-aug) - Liten flocknäva (jun-jul, marktäckare blommor inte under augusti vilket leder till att den är grön) - Skuggröna (tät marktäckare, maj)
---	--

Upprättväxande perenn	
Sol	Skugga
<ul style="list-style-type: none"> - Afghanperovskia (jul-aug, mer spretig än upprät) - Röd rudbeckia (mer färg än växtsätt, jul-okt) - Kärrtörel (maj-juni, upprät, gröngul färg) - Trädgårdssolbrud (mer färg än växtsätt, jun-okt) - Anisisop (tydligt upprättväxande, lila blommor, juli-aug) - Fackelblomster (aug-sep, starkt formspråk, rosa-lila blommor) - Rabattiris (maj-jun, upprät, inga blommor i augusti) - Rosenstav (juli-okt, upprät, blommor i augusti) 	<ul style="list-style-type: none"> - Träjon (ej så upprät, växtsätt framför färg) - Jätterams (maj-jun, tydligt formspråk, på gränsen till upprät)

Vävarväxt	
Sol	Skugga
<ul style="list-style-type: none"> - Vitmalört (bra stomme, för hård, jul-aug) - Blåtåtel (jul-sep, elegant och skir, kall färg) - Kungsmynta (nyttoväxt, romantisk blomfärg, jul-sep) - Glansälvväxing (kall, ljus och skir, maj-jun) - Daglili (maj-aug, tät, lilja är klassiskt) 	<ul style="list-style-type: none"> - Kaukasisk förgätmigej (tät, apr-maj) - Storfryle (juli, tät och täckande, ej så klassisk)

Framträdande vävarväxt	
Sol	Skugga
<ul style="list-style-type: none"> - Gulltörel (maj-jun, upprättväxande formspråk, gul) - Trädgårdssolbrud (jun-okt, upp till 150cm hög, mycket färg) - Röd temynta (jul-sep, speciella 	<ul style="list-style-type: none"> - Frilandsadiantum (mjuk och skir, skogskaraktär) - Daggfunkia (juli, tät och klassisk) - Pärlbräken (liten ormbunke, skör)

blommor) - Kantnepeta (jun-sep, mycket färg) - Anisisop (jul-aug, tät, speciell blomform, doft) - Brittsommaraster (aug-sep, sticker ut med många blommor) - Stjärnflocka (jun-sep, tät, speciella blommor) - Röd rudbeckia (jul-okt, tät, speciella blommor) - Stäppsalia (jun-sep, speciella uppstickande blommor) - Plymastilbe (jul-sep, romantiska plymblommor, tät) - Praktbetonika (juni-juli, blommor ej i aug och har därför inget speciellt)	
---	--

Solitärperenn	
Sol	Skugga
- Oktoberstormhatt (sept-nov) - Amerikanskt älggräs (jun-jul) - Trädgårdssolbrud (jun-okt, 50-150 cm hög) - Gullbandsgräs (sep-okt) - Glansmiskantus (sep-okt, stor och framträdande) - Astilbe (jul-sep, romantiska plymer, höjden varierar mycket) - Rosenflockel (aug-okt, stora rosa blommor, romantisk)	- Parasollblad (ej mjuk och romantisk, stora iögonfallande blad) - Plymspirea (jun-jul, romantiska plymer)

Nedan redovisas möjliga växtpar som parats ihop utifrån de fetstilta perennerna i tabellen ovan. De perennpar som liknade varandra mest, där en var anpassad för sol och en för skugga, redovisas i listan nedan.

- » Kantväxt
 - Koreansk plymspirea (skugga) och vinteriberis (sol)
 - Skugggröna (skugga) och liten flocknäva (sol)
- » Upprättväxande perenn
 - Träjon (skugga) och jätterams (sol)
- » Vävarväxt
 - Storfryle (skugga) och daglilja (sol)
 - Storfryle (skugga) och glansälväxing (sol)
- » Framträdande vävarväxt
 - Pärlbräken (skugga) och plymastilbe (sol)
 - Daggfunkia (skugga) och praktbetonika (sol)

- » Solitärperenn
 - Plymspirea (skugga) och astilbe (sol)
 - Plymspirea (skugga) och rosenflockel (sol)

Utifrån listan med möjliga perennpar valdes ett par ut till varje typ av funktion i rabatten. Nedan följer en beskrivning av de utvalda paren där det också förklaras på vilka sätt de liknar varandra. Perennerna som valdes är de slutgiltiga som användes i planteringsplanerna och fotocollagen i slutet på resultatet. Det är också dessa perenner som att avgöra hur bra det gick att använda sig av Robinsons principer för att skapa två planteringar som ser likadana ut.

» **Kantväxt**

- Sol: Liten flocknäva - *Geranium x cantabrigiense*
- Skugga: Skugggröna - *Pachysandra terminalis*

I växtsättet liknar de varandra, båda bildar gröna täckande mattor. Bladen är också liknande, djupt flikade, vilket innebär att texturen på dessa perenner liknar varandra. Angående färgen blommar ingen av perennerna under augusti vilket innebär att båda är gröna under denna period.

» **Upprättväxande perenn**

- Sol: Jätterams – *Polygonatum x hybridum*
- Skugga: Träjon – *Dryopteris filix-mas*

I växtsättet liknar de här två perennerna varandra, de har båda en ett upprätt bågformat växtsätt. Bladen är också liknande med sammansatta blad. Ingen av dessa perenner blommar under augusti vilket innebär att de har samma färg under denna period.

» **Vävarväxt**

- Sol: Daglilja – *Hemerocallis x hybrid*
- Skugga: Storfryle – *Luzula sylvatica*

Perennerna har likande växtsätt, de växer båda i tuvor. Angående texturen och bladverken har båda långa lansettliknande blad. I färgen skiljer de sig åt då dagliljan fortfarande kan blomma med gula blommor i augusti, vilket inte storfryle gör.

» **Framträdande vävarväxt**

- Sol: Plymastilbe – *Astilbe chinensis*
- Skugga: Pärnbräken – *Onoclea sensibilis*

Växtsättet på dessa perenner likar varandra till viss del då båda är lite uppåtriktade. Bladverket, alltså texturen, är liknande då båda har sammansatta blad. Plymastilben blommar i augusti med stora plymer, färgen är alltså något som skiljer växterna åt.

» **Solitärperenn**

- Sol: Rosenflockel – *Eupatorium purpureum*
- Skugga: Plymspirea – *Aruncus dioicus*

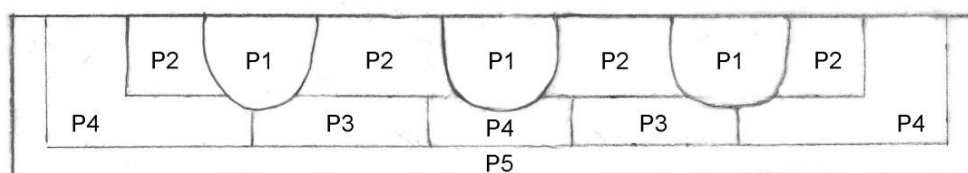
Växtsättet för de här två perennerna liknar varandra, de är båda stora och bulliga. Texturen med perennernas blad liknar delvis varandra. Båda har blad i liknande storlek och form. Rosenflockeln har stora rosa blommor i augusti medan plymspirean blommar tidigare och har därför inga blommor i augusti. Färgen skiljer därför dessa perenner åt.

Planteringsplan och fotocollage

Valet av perenner visas en planteringsplan, där det finns en perenn i varje fält, med tillhörande tabell där det går att se vilken perenn som finns i de olika fälten.

Under planteringsplan visas också två fotocollage där en vy framifrån visar upp planteringarna.

Art	Solperenner	Skuggperenner
P1	Eupatorium purpureum - Rosenflockel	Aruncus dioicus - Plymspirea
P2	Polygonatum x hybridum - Jätterams	Dryopteris filix-mas - Träjon
P3	Astilbe chinensis - Plymastilbe	Onoclea sensibilis - Pärlbräken
P4	Hemerocallis x hybrid - Daglilja	Luzula sylvatica – Storfryle
P5	Geranium x cantabrigiense – Liten flocknäva	Pachysandra terminalis - Skuggröna

Planteringsplan för de två planteringarna.

Fotocollage för planteringen i det soliga läget.

Fotocollage för planteringen i det skuggiga läget.

Analys

Fokus i uppsatsen har varit att välja perenner som ser likadana ut och inte så mycket på helhetskaraktären, även om det också har varit en del av växtvalet. Detta märks i resultatet då det går att se likheter mellan de individuella växterna medan helhetskaraktären skiljer sig åt. Vid jämförelsen av de två planteringarna i fotocollagen utstrålar planteringarna därför lite olika karaktärer. Skuggplanteringen är helt grön medan solplanteringen har lite mer färg. Utgångskaraktären var romantisk och det var också tänkt att planteringarna skulle ha denna karaktär. Efter att ha sett fotocollagen anser jag att det endast är den soliga planteringen som uppnår detta. Något som kan bero på att en romantisk trädgård är lite mer

förknippat med blommor och färg än helt gröna växter. Skuggplanteringen utstrålar en mer skogsliknande karaktär, något som kan bero på att den är helt grön och har växter som förknippas med skog så som skogsfryle och träjon.

Uppfattningen om hur lika de två planteringarna faktiskt blev kan variera mellan olika personer. Genom att gå igenom fotocollagen med planteringarna utefter Robinsons steg som användes i resultatet kom jag fram till följande: I fotocollagen går det att hitta likheter i höjd, storlek och placering, alltså resultatet från steg ett i metoden för växtvalet. Detta steg skapade en likhet mellan planteringarna både på individnivå och om man jämför helheten i de två planteringarna. I steg två, där växtsätt, textur och färg behandlades, upplevs inte likheten mellan planteringarna lika tydligt. Detta kan bero på att jag hade hårda ramar för steg ett, vilket minskade valmöjligheterna av perenner som passade in på steg två. Detta ledde till prioriteringar där perennerna inte liknar varandra på varje nivå av växtsätt, textur och färg. Att planteringarna i steg två inte liknar varandra lika mycket som i steg ett kan också bero på att de skillnader som finns mellan perennerna som behandlas i steg två bidrar till en större skillnad i utseende inom de olika växterna än vad steg ett gör.

Diskussion

Syftet med undersökningen var att undersöka hur man utifrån Robinsons principer om växtval kunde skapa två likartade planteringar på två platser där det finns olika ljusförutsättningar. Fokus har legat på de individuella växterna men en övergripande romantisk karaktär har också använts.

Metoddiskussion

Att göra litteraturstudier först när det behövdes i arbetet var en effektiv metod. Med denna metod undersöktes bara relevanta frågor från arbetet och den hindrade mig från att sväva ut. Robinsons *The Planting Design Handbook* (2004) har varit till stor hjälp, då mycket relevant information återfanns i hans bok. Det var däremot svårt att hitta relevant litteratur på internet till uppsatsen. Mycket handlade om odling i större skala och inte så mycket om landskapsarkitektur. Detta kan bero på att fel sökord eller fel databaser användes.

Med målet att få två planteringar att likna varandra så mycket som möjligt är inte Robinsons metod, på det sätt jag använde den – individuellt för varje växt, ett bra sätt att uppnå målet på. Bara för att växtindividerna liknar varandra så mycket som möjligt betyder inte det att helhetsintrycket av de två planteringarna liknar varandra. De många små skillnaderna som finns hos växterna på individnivå bidrog med en sammanlagd större skillnad sett på helhetskaraktären av de två planteringarna.

Att använda sig av Robinsons steg gav två planteringar som liknade varandra i storlek och höjd, steg ett, vilket berodde på att jag hade exakta siffror att följa. Detta medföljde att jag fick ett begränsat antal perenner efter steg ett och det blev därför svårare att hitta perenner som uppfyllde de följande två stegen. Jag fick därför prioritera mellan de tre egenskaperna växtsätt, textur och färg då det inte gick att hitta perenner som uppfyllde alla tre egenskaperna. Problemet medförde

också att jag inte kunde vara lika sträng i steg två, som handlade om de karaktärer perennerna skulle ha, vilket påverkade resultatet. Hade jag haft fler perenner att välja mellan hade jag kanske kunnat vara strängare i steg två också och fått planteringar som liknade varandra mer än i detta resultat. En tydlig begränsning var alltså att bara kunna använda sig utav de perenner som jag lärt mig under utbildningen.

Att använda sig av en urvalsmetod med olika steg hjälpte till att begränsa antalet perenner till ett fåtal att välja bland. En viktig aspekt vid användningen av en sådan metod är att ha det viktigaste steget först. I detta arbete behandlades storlek i första steget och karaktären kom som andra steg. Med denna prioritering blev karaktären lidande när den var en lika viktig del som storleken för att planteringarna skulle likna varandra. Hur bra metoden fungerade kan nog också variera beroende på hur styrande man är i principerna. För att få planteringarna som ser så likadana ut som möjligt krävs det att man är styrande och precis i principerna då växterna följer samma riktlinjer. Är man för styrande kan det dock bli så att inga växter klarar dessa krav och att man då inte får några växter att välja bland. Att vara mer styrande hade kunnat förbättra undersökningen och urvalet.

I valet av vilken typ av redovisning av planteringarna som skulle användas valde jag att använda mig av fotocollage istället för en skiss. Fotocollagen ger en mer verklig bild av hur planteringarna skulle kunna se ut. En skiss hade kunnat betona den visuella karaktären som då hade åskådliggjorts på ett annat sätt. Detta går inte att göra lika lätt i ett fotocollage där man inte kan styra så mycket över vad bilderna visar.

Analysen av fotocollagen var en metod som lämpade sig väl för att jämföra de två planteringarna. Problemet var att den inte blir helt objektiv då det var jag själv som analyserade collagen. Hade bedömningen gjorts av någon annan kanske bedömningen hade sett annorlunda ut. Detta kan göra det svårt för någon annan att tillämpa metoden och få ett likande resultat. Det är också en möjlig felkälla då det sker en tolkning av resultatet.

Resultatdiskussion

Denna undersökning syftade bara till att få planteringarna att likna varandra under en kort period av året. Detta påverkade resultatet, som kanske hade blivit ett annat om en annan månad hade undersökts. Då det bara var augusti som undersöktes går det inte med detta arbete säga något om hur man kan göra planteringar som ser likadana ut året om, vilket är en vanlig situation för oss landskapsarkitekter.

Analysen av hur lika de två planteringarna blev utgick endast ifrån de två fotocollagen. Detta innebär att collagen är en möjlig felkälla. Bildegenskaper som ljus och mättnad kan ha påverkat hur planteringarna uppfattades. För att minimera denna felkälla försökte jag justera egenskaperna på de två fotocollagen så att dessa blev så lika som möjligt. Detta då jag ville att fokus skulle vara på växternas likheter och skillnader, inte på skillnaden i bildernas egenskaper. En annan aspekt med fotocollagen var att det inte gick att hitta bilder från samma vinkel. Detta bidrog med en skillnad mot hur planteringarna hade sett ut om man planterat dem på riktigt. Bilderna på perennerna är inte heller helt skalenliga i storleken på bladen, vilket är något som hade kunnat justeras för att få en mer verklig bild av planteringarna.

Det framgick i analysen att planteringarna blev liknande utifrån storlek och placeringen men de blev inte lika lyckat när det gällde steg två av principerna, karaktären. Storleken är något som varierar väldigt mycket beroende på bland annat ståndorten. Detta medför en dynamik till rabatten men påverkar också hur lika planteringarna ser ut i verkligheten.

Det var svårt att hitta perenner som liknade varandra, men som ändå var anpassade till olika lägen. Detta beror på växtfysiologi, växterna är olika uppbyggda beroende på den ståndort de är anpassade till. Det går alltså inte att hitta två perenner som ser likadana ut och dessutom är anpassade för olika ljusförutsättningar. Undantaget är om man hittar en växt som kan växa i både sol och skugga. Detta var något som märktes i växtvalet. För att lösa detta fick jag prioritera mellan de olika kategorierna växtsätt, textur och färg, då jag märkte att det inte gick att hitta perenner som liknade varandra i alla kriterier.

Ett annat problem med växterna var att det var få skuggperenner som passade in på de bestämda kriterierna. Kriterierna fick därför omformuleras för att få in fler skuggperenner. Trots detta var det perennerna för de skuggiga lägena som begränsade växtvalet och som jag fick anpassa växtvalet till, istället för att kunna välja fritt utifrån att få planteringarna att likna varandra så mycket som möjligt. Detta ledde till att den övergripande romantiska karaktären ibland prioriterades bort till förmån för att hitta liknande växter som kanske inte alltid följde den romantiska karaktären.

Slutsats

I denna undersökning började jag med utgångspunkten att två planteringar skulle kunna likna varandra på två sätt. Antingen med en gemensam helhetskaraktär eller med växter som på individnivå liknar varandra, jag undersökte den senare av de två alternativen. Men när man sedan såg hela planteringarna på de två fotocollagen var det inte likheten på individnivå som man tänkte på, utan hur lika de var utifrån helheten. Jag tror därför att det är bättre att använda sig av en gemensam karaktär än att försöka få planteringarna att likna varandra på individnivå. Att tänka på helheten och vad planteringarna utstrålar, snarare än att bara fokusera på detaljerna tror jag skapar två planteringar som liknar varandra mer än vad de gör i denna undersökning. Skulle man trots detta vilja skapa två planteringar som ser så lika varandra ut som möjligt på växtindividnivå har Robinsons metod sina brister. Detta om man använder metoden på det sättet jag använde den på, med de avgränsningar och prioriteringar som det innebär. En prioritering där storlek och rumslig funktion kommer före karaktären på växterna är inte det optimala för att skapa två liknande planteringar. Det hade behövts ett steg innan som handlade om den övergripande karaktären i planteringarna.

Utifrån denna slutsats hade det varit intressant att undersöka hur lika planteringarna hade blivit med utgångspunkt i helhetskaraktären, inte på växtindividnivå, och sedan jämföra det resultatet med det jag fick i denna uppsats. Skulle planteringarna likna varandra mer om man fokuserade på helhetskaraktären, trots att det kanske skapar större skillnader på individnivå?

Referenser

- Ericsson, T. (2007-2008). *Växtbiologi*. Särtryck ur Hemträdgården. Stockholm: Riksförbundet Svensk trädgård.
- Hansson, M. (2011). *Perenner: våra trädgårdsväxter: inspiration, skötsel, lexikon*. 3. Ed. Stockholm: Nordstedts.
- Robinson, N. (2004). *The planting design handbook*. 2. ed. Aldershot: Ashgate.